Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Politika, Program, Yöntem ve Öğretim

Editörler:
Doç. Dr. Emrah BOYLU · Dr. Latif İLTAR

8. Baskı

PEGEM AKADEMİ

Editörler: Doç. Dr. Emrah BOYLU - Dr. Latif İLTAR

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
Politika, Program, Yöntem ve Öğretim

ISBN 978-605-037-025-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Aralık 2019, Ankara
8. Baskı: Mart 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bir kavram olarak "Bilim" birbirine benzeyen varlıkların veya kavramların birbirinden ayrılan özellikleri bakımından sınıflandırılması ile başlar. Bilimin konusu olan ve bir sınıflandırmaya dâhil olan her şey, birbiriyle alakalı benzer ve farklı özellikler göz önünde bulundurularak ele alınır. Bilim dalı olarak dil ve edebiyat ele alındığında benzer şekilde alanda yaşanan gelişmeler doğrultusunda Türk dilinin ve Türk edebiyatının kendi içinde farklı bilim dallarına ayrıldığı görülmektedir. Bu bağlamda son yıllarda Türkçe eğitimi alanında yaşanan gelişmelerle birlikte yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bilim dalı ortaya çıkmıştır. Bilimsel çalışmaların sınıflandırılması ve konuları bakımından konumlandırılması ilkeleri bağlamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sorunsalı alanyazında ciddi bir şekilde gündem oluşturmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin sayısının her geçen gün daha da arttığı günümüzde ilgili alanda çalışan akademisyenler olarak görevimiz yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanındaki teori, uygulama ve öğretici yetiştirme açığını kapatmaktır. Bu düşünce doğrultusunda YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ Politika, Program, Yöntem ve Öğretim adlı eser Türkçeye gönül verenlerin hizmetine sunulmuştur. Kitap, alan yazında yer alması gerektiği tespit edilen konular ele alınarak on başlık hâlinde sıralanmıştır.

Kısa bir sürede beşinci baskısı gerçekleşen eserin, Türklük Bilimi çalışmalarında ve bilhassa Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi çalışmalarında kullanılacak faydalı bir kaynak olması dileğiyle…

Editörler

Doç. Dr. Emrah BOYLU

ORCID: 0000-0001-9529-7369

Dr. Latif İLTAR

ORCID: 0000-0002-2807-8083

Mart, 2023

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Doç. Dr. Emrah BOYLU - Dr. Latif İLTAR

1. Bölüm: Dil Edinimi, Dil Öğrenimi/Öğretimi ve Dil Eğitimi Üzerine Tartışmalar
Dr. Latif İLTAR
ORCID: 0000-0002-2807-8083

2. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Politikası Nasıl Olmalıdır?
Doç. Dr. Umut BAŞAR
ORCID: 0000-0001-5571-7103

3. Bölüm: Öğrenen İhtiyaçlarının Belirlenmesi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Program Geliştirme
Doç. Dr. Nurşat BİÇER
ORCID: 0000-0003-3680-7052

4. Bölüm: Dil Öğretim Yöntemlerinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanımı
Doç. Dr. Emrah BOYLU
ORCID: 0000-0001-9529-7369

5. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Metin Uyarlama
Dr. Cihat Burak KORKMAZ
ORCID: 0000-0003-4383-3443

6. Bölüm: Türkçe Kalıplaşmış Sözlerin (Atasözü, Deyim, İkileme, Kalıp Söz) Öğretimi
Doç. Dr. Mehmet Emre ÇELİK
ORCID: 0000-0002-2961-0035

7. Bölüm: Teknoloji Tabanlı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Doç. Dr. Önder ÇANGAL
ORCID: 0000-0002-8560-3526

8. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Açısından Sözlükler
Dr. Burak TÜFEKÇİOĞLU
ORCID: 0000-0002-8933-3850

9. Bölüm: Geçici Koruma Altındaki Yabancılara Türkçe Öğretimi
Öğr. Gör. Bünyamin OĞUZ
ORCID:0000-0002-2523-9363

10. Bölüm: Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi
Dr. Semih Alper DÜNDAR
ORCID: 0000-0002-4797-9485

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Bölümler ve Yazarları v

1. BÖLÜM
DİL EDİNİMİ, DİL ÖĞRENİMİ/ÖĞRETİMİ VE DİL EĞİTİMİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Giriş 1
Dil Edinimi 2
Dil Öğrenimi / Öğretimi 5
Dil Eğitimi 7
Ana Dili 9
Ana Dil 11
Yabancı Dil 12
İki Dillilik 13
İkinci Dil 17
Çok Dillilik 18
Yarım Dillilik 20
Sonuç 22
Kaynakça 25
Öz Geçmiş 27

2. BÖLÜM
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ POLİTİKASI NASIL OLMALIDIR?

Giriş 29
Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Dili 31
Türk Dilinin Jeopolitik Boyutu 35
Dil Politikası 38
Yabancılara Türkçe Öğretimi Politikası 41
Tarihî Süreç 41
Kurumlar 43
Uygulamalar 44
Yurt İçinde Yabancılara Türkçe Öğretim Politikası 46

Yurt Dışında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Politikası 47
Balkanlar 49
Orta Doğu 50
Kafkaslar ve Orta Asya 51
Afrika 53
Avrupa 54
Sonuç ve Öneriler 55
Kaynakça 59
Öz Geçmiş 61

3. BÖLÜM
ÖĞRENEN İHTİYAÇLARININ BELİRLENMESİ VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE PROGRAM GELİŞTİRME

Giriş 63
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı 65
Program Geliştirme Modelleri 65
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Program Geliştirme Çalışmaları 67
Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimindeki Yeri 70
Program Geliştirmenin Planlanması 72
Program Geliştirmede Görev Alacak Grupların Belirlenmesi 72
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İhtiyaç Analizi 73
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı Geliştirmede Hedef Kitle 76
Program Tasarısı Oluşturma 77
Programı Geliştirmenin Ögeleri 78
Sonuç 82
Kaynakça 83
Öz geçmiş 85

4. BÖLÜM
DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI

Giriş 87
Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi 89
Öğretme ve Öğrenme Süreci 90
Öğretmenlere Tavsiyeler 94
Doğrudan Öğretim Yöntemi 95
Öğretme ve Öğrenme Süreci 96
Öğretmenlere Tavsiyeler 100
İşitsel- Dilsel Yöntem 101
Öğretme ve Öğrenme Süreci 102
Öğretmenlere Tavsiyeler 104
Bilişsel Öğrenme Yöntemi 105
Öğretme ve Öğrenme Süreci 106
Öğretmenlere Tavsiyeler 108
İletişimsel Yöntem 109
Öğretme ve Öğrenme Süreci 110
Öğretmenlere Tavsiyeler 113
Doğal Yöntem 114
Öğretme ve Öğrenme Süreci 114
Öğretmenlere Tavsiyeler 115
Seçmeci Yöntem 117
Sonuç 118
Kaynakça 119
Öz Geçmiş 121

5. BÖLÜM
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE METİN UYARLAMA

Giriş 123
Metin 124
Metin Kavramı 124
Metinlerin Oluşturulma Şekline, İşlevine, Türüne ve Çeşidine Göre Sınıflandırılması 126
Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Metin Uyarlama 134

Genişletme 137
Sadeleştirme 139
Sonuç 141
Kaynakça 143
Öz Geçmiş 145

6. BÖLÜM
TÜRKÇE KALIPLAŞMIŞ SÖZLERİN
(Atasözü, Deyim, İkileme, Kalıp Söz) ÖĞRETİMİ

Giriş 147
Söz Varlığı ve Temel Söz Varlığı 147
Kalıplaşmış Sözler 150
Atasözleri ve Özellikleri 150
Deyimler ve Özellikleri 154
İkilemeler ve Özellikleri 157
Kalıp Sözler ve Özellikleri 159
Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (CEFR) Bağlamında Kalıplaşmış Sözlerin Öğretimi 163
Sonuç 165
Kaynakça 166
Öz Geçmiş 167

7. BÖLÜM
TEKNOLOJİ TABANLI YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Giriş 169
İnternet Destekli Öğretim 170
Faydaları 173
Sınırlılıkları 175
İnteraktif Öğrenme 176
Faydaları 179
Sınırlılıkları 179
Web 2.0 Araçlarının Dil Öğretiminde Kullanımı 180
Dil Öğretim Süreçlerinde Kullanılabilecek Teknolojik Araçlar ve Uygulamalar 182

Sonuç 204
Kaynakça 208
Öz Geçmiş 213

8. BÖLÜM
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN SÖZLÜKLER

Giriş 215
Derlem Dilbilim 215
Genel Derlemler 217
Özel Derlemler 218
Yabancı Dil Öğretiminde Sözcük Sıklığı ve Derlem Dilbilim 219
Sözlükler 221
Sözlük Türleri 225
Sonuç 234
Kaynakça 236
Öz Geçmiş 238

9. BÖLÜM
GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Giriş 239
Yabancıların Hukuki Durumları 240
Bir Koruma Çeşidi Olan 'Geçici Koruma'ya İlişkin Ülkemizdeki Hukuki Çerçeve 243
Dünyada Göçmenlere Dil Öğretimi 247
Almanya'da Göçmenlere Dil Öğretimi 248
Kanada'da Göçmenlere Dil Öğretimi 254
Fransa'da Göçmenlere Dil Öğretimi 255
Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Ülkemize Uyumuna Yönelik Yapılan Çalışmalar 256
Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi 256
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığınca Desteklenen Türkçe Öğretim Projeleri 260

Diğer Kamu Kuruluşları ve Sivil Toplum Örgütleri Tarafından Yürütülen Türkçe Kursları ... 261
Sonuç ... 262
Kaynakça ... 264
Öz Geçmiş ... 265

10. BÖLÜM

ÇOCUKLARA TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ

Giriş ... 267
Erken Yaşta Dil Öğretiminin Avantajları ... 268
Dünyada Erken Yaşta Yabancı Dil Öğretimi Uygulamaları ... 270
Amerika'da Erken Yaşta Dil Öğretimi ... 270
Avrupa'da Erken Yaşta Dil Öğretimi ... 271
Avusturalya'da Erken Yaşta Dil Öğretimi ... 272
Çin'de Erken Yaşta Dil Öğretimi ... 273
Çocukların Türkçe Öğretimini Etkileyen Faktörler ... 274
Fiziksel ve Sosyal Çevre ... 274
Hedef Dil Kullanımı ... 275
Öğretici ve Motivasyonun Rolü ... 276
Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Materyal Kullanımı ... 278
Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Öğretim Setleri/Ders Kitapları ... 279
Çocuklara Türkçe Öğretiminde Anlatıya Dayalı Metinlerin Kullanımı ... 282
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Hikâye Seti (Kültür ve Turizm Bakanlığı) ... 284
Eğitici Oyunlar ve Şarkıların Kullanımı ... 284
Sonuç ve Öneriler ... 287
Kaynakça ... 289
Öz Geçmiş ... 290

1. BÖLÜM

DİL EDİNİMİ, DİL ÖĞRENİMİ/ÖĞRETİMİ VE DİL EĞİTİMİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Dr. Latif İLTAR

ORCID: 0000-0002-2807-8083

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Giriş

Anlatılmak istenen düşüncelerin alıcı tarafından doğru bir şekilde anlamlandırılabilmesi için düşüncelerin tam ve doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Aksi takdirde anlatılmak istenenler amacının dışında farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine yapılan çalışmalarda kullanılan terimler ve kavramlar incelendiğinde araştırmacılar arasında bir birlikteliğin olmadığı, terimlerin ve kavramların gerçek anlamlarının dışında çok farklı anlamlarda kullanılabildiği görülmektedir.

Her bilim dalının kendine özgü terimleri bulunmaktadır. Bu terimlerin anlamlarının bilinmesi ve muhteva ettiği anlamlar çerçevesinde kullanılması bilimin gerekliliklerinden biridir. Bugün dilbilim çalışmaları incelendiğinde özellikle dil edinimi, dil öğrenimi/öğretimi ve dil eğitimi kavramlarında ve bu kavramlarla birlikte kullanılan ana dili, ana dil, yabancı dil, ikinci dil vb. terimlerin kullanımında anlam açısından bir tutarlık görülmemektedir. Dilbilimde görülen bu tutarsızlık yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bilim dalı üzerine yapılan çalışmalara da yansımaktadır. Oysa ki bilimin doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için terimlerin anlamlarının belirlenmesi ve herkes tarafından kabul edilir olması gerekmektedir.

Tıp biliminde *bronşit,* akciğerlere giden hava yollarının iç yüzündeki yolların tıkanması anlamına gelmektedir. Hekimlerin tamamının bu anlam üzerinde uzlaşması bu hastalığın teşhisinin ve tedavisinin gerçekleştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Eğer bronşit terimi farklı hekimler tarafından muhtelif anlamlarda kullanılacak olursa büyük bir sorunla karşılaşılır. Aynı şekilde dilbilimde veya yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bilim dalında kullanılan terimler üzerinde de uzlaşmanın sağlanması bilimin doğru bir şekilde icra edilmesinde ve gelişiminde oldukça önem arz etmektedir.

Dil edinimi, dil öğrenimi/öğretimi ve dil eğitimi kavramları çoğunlukla ana dili, yabancı dil, iki dillilik ve çok dillilik terimleriyle birlikte kullanılmakta ve bu terimlerle sıklıkla karıştırılmaktadır. Karışıklıkların genel olarak yabancı dillerden yapılan tercümelerden ve kavramların araştırmacılar tarafından birbirinin yerine de kullanılabileceğinin düşünülmesinden kaynaklandığı görülmektedir.

Bazı araştırmacılar edinim kavramının sadece ana dili ile birlikte kullanılabileceğini savunurken bazı araştırmacılar edinim kavramının yabancı dil ile birlikte de kullanılabileceğini savunmaktadır. Yine bazı araştırmacılar *ikinci dil* teriminin iki dillilik terimi ile birlikte ele alınması gerektiğini, bu sebeple yabancı dil teriminden farklı bir anlama sahip olduğunu savunurken bazı araştırmacılar ise *ikinci dil* terimini *yabancı dil* terimi yerine de kullanabilmektedir.

Ana dili, yabancı dil, ikinci dil, çok dillilik vb. terimlerin tam olarak ne anlama geldiği ve bu terimlerle birlikte edinim, öğrenim/öğretim ve eğitim kavramlarından hangilerinin kullanımının doğru olduğu konusu yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bilim dalında netliğe kavuşturulması gereken en önemli hususlardan biridir. Bununla birlikte iki dillilik, yarım dillilik ve ana dil gibi önemli olduğu ve diğerleriyle sıklıkla karıştırıldığı düşünülen terimlerin de açıklanması gerekmektedir.

1. Dil Edinimi

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren hayatta kalabilmek ve yaşam koşullarını kolaylaştırabilmek için birtakım niteliklere sahip olmak zorundadır. Birey, hayatta kalabilmesini sağlayan ve yaşam koşullarını kolaylaştıran bu niteliklerin bir kısmına dünyaya geldiği anda sahipken bir kısmına ise fiziksel ve zihinsel gelişmelerine paralel olarak sahip olabilmektedir. Birey anne sütünü emmek, suyun üzerinde kalabilmek gibi becerilere doğduğu anda sahipken emeklemek, araba kullanmak gibi becerilere zamanla sahip olabilmektedir. Bireyin fiziksel ve zihinsel gelişmelerine paralel olarak sahip olduğu emekleyebilme ve araba kullanabilme becerileri kendi arasında incelendiğinde birbirinden farklılık gösterdiği müşahede edilmektedir. Emeklemek bireyin bilinçaltında informel bir süreçte gerçekleşirken araba kullanmak bilinçli olarak formel bir süreçte gerçekleşmektedir.

Emeklemek ve araba kullanabilmek becerilerinde olduğu gibi bireyin iletişim kurmak için informel bir süreçte sahip olduğu dil ile iletişim kurmak veya farklı bir amaçla formel bir süreçte sahip olduğu dil arasında da farklılık bulunmaktadır. Bu bakımdan informel ve formel süreçte sahip olunan dili niteleyen kavramların birbirinden ayrılması gerekmektedir. İnformel süreçte sahip olunan dilin *edinim* kavramıyla nitelendirilmesi daha doğrudur.